

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

1. Het schrijfplankje van Tolsum

In het Friese Tolsum is een Romeins schrijfplankje uit het jaar 29 na Christus gevonden. Hierop staat de oudst geschreven tekst van Nederland. Op zo'n schrijfplankje zat een laagje bijenwas. Met een metalen pen kon je hier berichten in schrijven die je ook weer kon uitwissen. Heel handig als je een bericht naar iemand wilde sturen. Op het schrijfplankje van Tolsum is het bericht doorgedrukt in het hout. Daarom is deze tekst nu nog steeds te zien, al is de boodschap niet gemakkelijk te ontcijferen.

Lange tijd dachten wetenschappers dat het bericht ging over de verkoop van een koe door een plaatselijke bewoner aan een Romein. Maar er kwamen twijfels over deze uitleg. In 2009 is het schrijfplankje met moderne technieken opnieuw onderzocht. Er bleek iets heel anders op het plankje te staan, namelijk dat iemand een geldbedrag schuldig was aan een slaaf met de naam Carus. Er stonden ook namen op van getuigen, zoals een hoge Romeinse officier en een Bataafse soldaat. Soms kan iets wat we weten over de geschiedenis dus opeens toch heel anders zijn.

Werkblad

Vraag 1 a

**Wat vind je ervan dat we niet alles zeker weten over het verleden?
Waarom vind je dat?**

.....

.....

.....

.....

.....

De Romeinen waren de eersten die iets over onze omgeving hebben opgeschreven. Die teksten zijn de eerste geschreven bronnen met informatie over de geschiedenis van Nederland. Een beroemde Romeinse tekst is het verslag van Julius Caesar over de oorlogen die hij voerde tegen de Kelten. De Kelten waren een verzameling van volken die verspreid over heel Europa leefden, ook in het zuiden van Nederland. In het verslag van Julius Caesar staat ook beschreven hoe de Kelten en de Germanen eruitzagen en hoe ze leefden.

Vraag 1 b

**Denk jij dat alles wat de Romeinen hebben opgeschreven waar is?
Waarom denk je dat?**

.....

.....

.....

.....

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

2. Een Romeinse helm op Texel

Deze Romeinse soldatenhelm werd op het strand van Texel gevonden. Tegenwoordig is Texel een eiland, maar dat eiland zat in de Romeinse tijd nog vast aan de rest van het land. Het is voor archeologen niet helemaal duidelijk hoe deze helm op deze plek terecht is gekomen.

Er zijn aanwijzingen dat het een helm van een Romeinse schipper was. Rond het begin van onze jaartelling zijn Romeinse boten enkele keren via de Waddenzee richting Duitsland gevaren. Dat was niet ongevaarlijk vanwege de grote verschillen tussen hoog en laag water en de stormen die soms plaatsvonden. Dat kenden de Romeinen niet in de Middellandse Zee. Veel schepen zijn daarom hier verloren gegaan.

Op de helm is een tekst ingekrast die niet helemaal leesbaar is. Wat wel leesbaar is lijkt erop te wijzen dat de helm van een schipper was. De helm komt uit het begin van de eerste eeuw en is ondanks zijn ouderdom en waterrijke omgeving goed bewaard gebleven.

Werkblad

De helm die op Texel is gevonden is niet helemaal compleet. De helm die je hiernaast ziet wel.

Vraag 2 a

Vergelijk de twee Romeinse helmen. Wat ontbreekt er aan de helm van Texel? Waar diende dat voor denk je?

Vraag 2 b

Hoe denk jij dat de Romeinse helm op het strand op Texel terecht is gekomen? Waarom denk je dat?

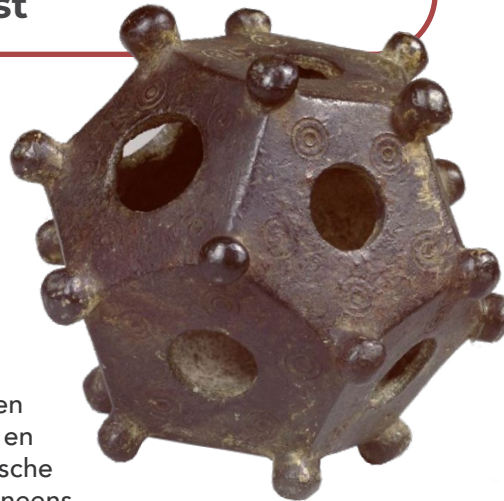
Vraag 2 c

De omgeving waar de helm is gevonden zag er in de Romeinse tijd heel anders uit dan nu. Is het voor een archeoloog belangrijk om te weten hoe het landschap er in de Romeinse tijd uitzag? Waarom denk je dat?

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

3. De dodecaëder uit Elst

Een zeer mysterieuze vondst uit de Romeinse tijd is de dodecaëder (spreek uit als doo-de-ka-ee-der). Het is gemaakt van brons en bestaat uit 12 vlakken met ronde gaten erin. Op de hoeken zitten bolletjes. De meeste dodecaëders zijn gevonden in graven. In deze tijd was het heel gebruikelijk om voorwerpen aan de overledenen mee te geven. Bijna alle dodecaëders zijn gevonden in het noorden van het Romeinse Rijk, waaronder België en Nederland. Waarschijnlijk is het een Keltische uitvinding. Na de Romeinse tijd komt er ineens een einde aan het gebruik van de dodecaëder.

Verskillende archeologen hebben onderzoek gedaan naar dit merkwaardige voorwerp. Maar de functie ervan is nog steeds niet bekend. Was het versiering van een staf, een kandelaar, speelgoed of een instrument om de stand van de zon te bepalen?

Werkblad

Vraag 3 a

Kun je zelf een voorbeeld geven van een voorwerp waarvan je niet weet wat het is? Bijvoorbeeld iets bij je thuis, op school of op straat. Beschrijf het voorwerp of teken het op de achterkant van dit blad.

.....

.....

.....

Vraag 3 b

Wat zou je kunnen doen om meer te weten te komen over dat voorwerp?

.....

.....

.....

Vraag 3 c

Bekijk de afbeelding van de dodecaëder nog eens goed. Waar denk jij dat het voor werd gebruikt? Waarom denk je dat?

.....

.....

.....

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

4. De sarcofaag van Simpelveld

In de Romeinse tijd werden mensen soms in een stenen kist begraven. Zo'n kist wordt een sarcofaag genoemd. In Limburg is een heel speciale sarcofaag gevonden. De persoon die hier begraven was, is gecremeerd. Uit onderzoek naar de as blijkt dat het gaat om een vrouw tussen de 35 en 50 jaar oud.

Op de wanden binnen in deze kist hebben beeldhouwers afbeeldingen aangebracht. Deze geven ons een inkijkje in het leven van de vrouw. Zelf is ze ook afgebeeld, liggend op een bank. Om haar heen staan andere meubels afgebeeld, alsof ze in een luxe ingerichte kamer ligt. Verder werden in de kist luxe voorwerpen gevonden van glas en zilver, en ook gouden sieraden. De sarcofaag is gevonden vlakbij de plek waar een Romeinse villa heeft gestaan.

Werkblad

Vraag 4 a

De kist met de afbeeldingen en de voorwerpen die erin lagen vertellen iets over het leven van de vrouw die erin begraven is. Bekijk de afbeelding maar eens goed. Wat kun jij als archeoloog zeggen over het leven van deze vrouw?

.....

.....

.....

.....

Vraag 4 b

Waarom weten we veel meer over de rijke dan over de arme mensen die in de Romeinse tijd zijn begraven?

.....

.....

.....

.....

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

5. De peelhelm uit Deurne

Lange tijd bestond een deel van Nederland uit veengebieden, bedekt met moeras. In de middeleeuwen ontdekten men dat je de veenbodem kunt uitsteken en drogen. Dit gedroogde veen noem je turf. Het werd gebruikt als brandstof in kachels om huizen te verwarmen. Sinds de 19e eeuw waren er ook in De Peel turfstekers actief met het winnen van turf. De Peel is een gebied in Noord-Brabant.

Op een dag deed één van deze turfstekers een wel heel bijzondere ontdekking. Tijdens het graven in het moeras ontdekte hij een bijzondere Romeinse helm en wat munten en resten van schoenen en kleding. Alles was ingepakt in een grote leren lap.

Hij nam de helm mee naar huis, waar zijn vrouw hem zorgvuldig schoonmaakte en oppoetste totdat het goud weer blonk. De helm werd in een glazen kastje in de woonkamer gezet en voor een dubbeltje mocht iedereen hem komen bewonderen.

Werkblad

Na een tijdje verkocht de turfsteker de helm voor maar liefst 1.200 gulden aan het Rijksmuseum van Oudheden, een heel bedrag in die tijd. Omgerekend is dit nu ongeveer € 13.000,-.

In Leiden hebben ze de helm weer opgeknapt en onderzoek gedaan. De helm blijkt gemaakt te zijn in het begin van de 4de eeuw en moet van een heel belangrijk iemand zijn geweest. Maar hoe de helm, die nu bekend staat als *de Peelhelm*, in het moeras terecht kwam is nog steeds niet helemaal duidelijk.

Vraag 5 a

Hoe kunnen volgens jou de Peelhelm samen met de andere Romeinse voorwerpen in het moeras terecht zijn gekomen? Waarom denk je dat?

.....

.....

.....

.....

Vraag 5 b

Stel je eens voor dat jij zoiets bijzonders uit de Romeinse tijd vindt. Mag je dit dan zelf houden denk je? En mag je het aan iemand anders verkopen? Waarom denk je dat?

.....

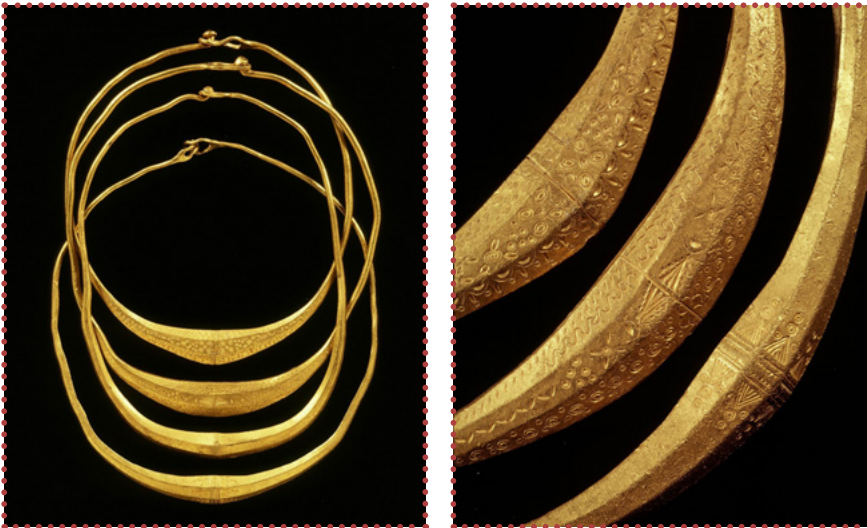
.....

.....

.....

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

6. Gouden Germaanse halskettingen uit Olst

Rond 1916 werden er bij het plaatsje Olst in Overijssel vier gouden halskettingen gevonden. Ze zijn gemaakt rond het jaar 400 na christus, aan het eind van de Romeinse tijd. Aan de versieringen op de kettingen kunnen archeologen zien dat deze zijn gemaakt door Germaanse handwerkslieden. Zij kwamen aan goud door Romeinse munten (solidi) om te smelten. Niet iedereen droeg dit soort sieraden. Dit was alleen weggelegd voor belangrijke, rijke mensen. Germaanse leiders droegen bijvoorbeeld gouden halsringen als ze oorlog voerden. Zo'n gouden halsring was een teken van macht.

Op meerdere plaatsen in Nederland zijn goudschatten uit de Romeinse tijd gevonden. Net als deze vier halskettingen lijken ze bewust in de grond te zijn gestopt. Mensen zijn ze niet per ongeluk kwijtgeraakt.

Werkblad

Vraag 6 a

Hoe denk je dat de Germanen aan Romeinse munten kwamen?

- ☐ A. Door de munten van de Romeinen te stelen.
- ☐ B. Door handel te drijven met de Romeinen.
- ☐ C. Door geld te wisselen met de Romeinen om door het Romeinse Rijk te kunnen reizen.
- ☐ D. Door voor de Romeinen te werken, bv. als soldaat in het leger.

Vraag 6 b

Kun je bedenken waarom er op verschillende plekken in Nederland kostbare goudschatten begraven zijn in de Romeinse tijd? Waarom denk je dat?

.....

.....

.....

.....

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

7. Een theatermasker uit Delft

Mozaïek van een Romeinse theatervoorstelling. De drie acteurs dragen theatermaskers.

In hun vrije tijd gingen de Romeinen graag naar voorstellingen in het theater. Dit gebruik hadden ze overgenomen van de Grieken en de Etrusken, een volk uit het midden van Italië. De toneelspelers waren vaak mannelijke slaven. In de Romeinse tijd werden heel veel mensen tot slaaf gemaakt. Zij werden bijvoorbeeld aan het werk gezet als schoonmaker, kok of leraar en dus ook als acteur. Tijdens de optredens droegen de toneelspelers speciale maskers om hun personage herkenbaarder te maken.

In de buurt van Delft in Zuid-Holland zijn scherven van zo'n theatermasker gevonden. Dat is best bijzonder, omdat dit niet in de buurt van een Romeins theater was, maar op het platteland. Archeologen denken dan ook dat het niet gaat om een masker dat op het toneel werd gedragen. Het was veel te zwaar en niet draagbaar als masker voor je gezicht. Het is logischer dat dit masker als versiering aan een muur of deur hing in een boerderij van iemand die ooit Romeins soldaat was en die hier zijn oude dag doorbracht.

Werkblad

Vraag 7 a

Waarom denk jij dat het theatermasker aan een muur of deur van een boerderij werd gehangen?

.....

.....

.....

.....

Vraag 7 b

Welke vormen van vermaak kenden de Romeinen naast toneel nog meer? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ A. Stierenvechten
- ☐ B. Gladiatorengevechten
- ☐ C. Paardenrennen
- ☐ D. Klassiek ballet

Romeinse schatten uit Nederlandse bodem

8. Nehalennia altaren uit Colijnsplaat

In 1970 werd per toeval door een visser in Zeeland een wel hele spectaculaire vondst gedaan. Hij viste in zijn netten vier brokken steen uit de Oosterschelde op. Na onderzoek bleek het niet zomaar om een paar stenen te gaan, maar om stukken van twee altaren uit de Romeinse tijd. Daarna werd een grote zoektocht opgezet. In vier weken tijd werden met sleepnetten meer dan honderd altaren gevonden, allemaal gewijd aan de godin Nehalennia. In de jaren erna werden er nog veel meer gevonden. In totaal zijn er ongeveer 200 altaren gevonden, waarvan 80 nog bijna compleet.

In de Romeinse tijd riepen de mensen goden aan om hen te beschermen bij gevaar en tegenslag. In ruil daarvoor brachten ze offers aan de goden, en soms lieten ze als dank zo'n altaarsteen beitelen. De altaarstenen voor godin Nehalennia zijn betaald door schippers, kooplieden en handelaren als zij na hun reis over zee weer veilig thuis waren gekomen.

Werkblad

Naast de vele altaren werden er ook dakpannen en andere bouwmaterialen ontdekt. Archeologen kwamen tot de conclusie dat er een gebouw moet hebben gestaan. Het bleek om een tempel te gaan die hier ter ere van de godin Nehalennia is gebouwd.

Vraag 8 a

De afbeeldingen van de altaren van Nehalennia hiernaast zijn niet precies hetzelfde. Noem twee verschillen en twee overeenkomsten.

Versillen:

.....

Overeenkomsten:

.....

Vraag 8 b

Waarom kun je zien dat ze de godin voor de scheepvaart en de schippers was?

.....

Vraag 8 c

In Colijnsplaat is enkele jaren geleden de tempel van Nehalennia nagebouwd. Hoe kun je er als archeoloog achter komen hoe deze tempel er in de Romeinse tijd uitzag?

.....

.....

.....

.....